

De Groene Long van Kuurne: een park *in statu nascendi*

Johan Heirman

Jean-François Van den Abeele ontwierp o.a. een nieuw natuurpark in Kuurne (zie vorig artikel). Hij maakte daarbij gebruik van het advies van zijn vriend, de bioloog Johan Heirman. We vroegen Johan vanuit zijn visie de geboorte-geschiedenis van dit park te beschrijven.

Een opmerkelijke beslissing

Dat de ruimtelijke ordening in Vlaanderen niet is om over naar huis te schrijven is een understatement. De bouwwoede van de laatste decennia, een aloude traditie van lintbebouwing, en ijverig politiek dienstbetoon (waarvoor je ook op plaatsen kon bouwen die daar volgens de bestemmingsplannen niet voor in aanmerking kwamen), hebben er voor gezorgd dat het grootste deel van het Vlaamse grondgebied een rommelig suburbaan uitzicht heeft gekregen.

In dit "lelijkste land van de wereld" is de beslissing van het gemeentebestuur van Kuurne (bij Kortrijk in de provincie West-Vlaanderen), om een 7 ha groot, voor woningbouw bestemd terrein in te richten als natuurrijk park, des te opmerkelijker en verdienstelijker. Deze verdienste is op naam te schrijven van de Kuurnse Milieu-ambtenaar en van de Kuurnse Adviesraad voor Milieu en Natuur. De gemeente had het terrein in de loop der jaren stukje bij beetje verworven. Ze had al een idee hoe het zou moeten worden, toen ze Jean-François Van den Abeele koos uit een aantal tuin- en landschapsarchitecten die ze had gevraagd een ontwerp te maken op grond van hun schetsen. Voor het aspect 'vormgeving' werkte Jean-François samen met landschapsarchitect Els Huigens en architect Stefaan Ardui. Voor de inbreng van de component 'natuur' vroeg hij mijn assistentie.

Vrijheid voor beide partijen

We waren ons er wel van bewust dat vorm en inhoud niet van elkaar los te maken zijn, maar dat er tegelijk tussen beide ook een spanningsveld bestaat. In de voorstudie hebben Jean-François en ikzelf daarom tamelijk onafhankelijk van elkaar gewerkt, zij het in overleg. Wij waren van oordeel dat een dergelijke benadering, die beide partijen hun vrijheid liet, de beste garantie was

voor een resultaat waarin een zowel in ecologische als in tuinarchitectonische zin bevredigend ontwerp kon worden bereikt. Een dergelijke benadering vraagt een grote openheid en flexibiliteit van alle partijen, niet in het minst van de ecooloog, die moet kunnen aanvaarden dat de landschapsarchitect ook als kunstenaar het park vorm wil kunnen geven, zelfs ook als dit soms ten koste gaat van de natuurwaarde. De gebruikswaarde en de aantrekkelijkheid van een park hangen immers ook mede van de vormgeving af.

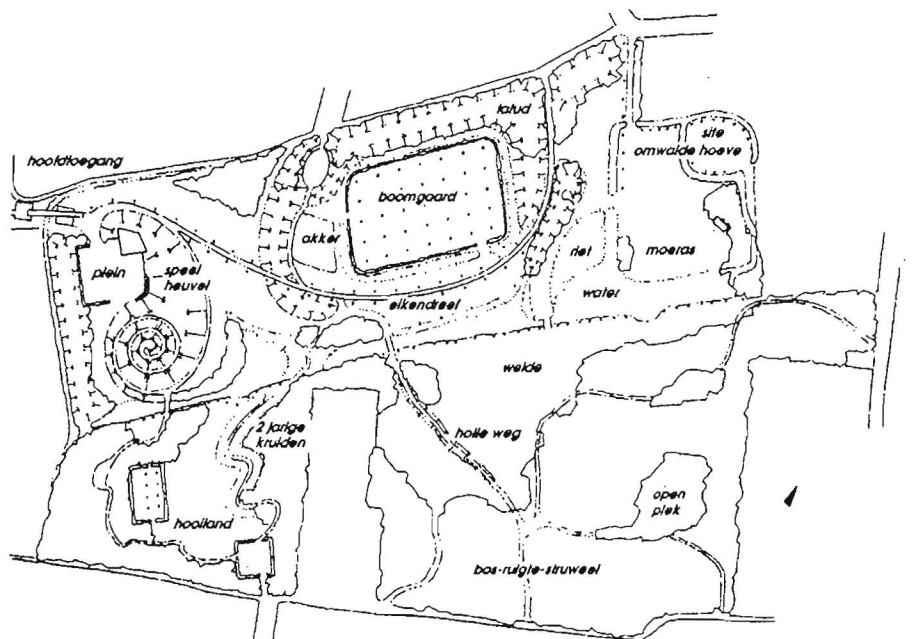
Krijtlijnen

Als basisinformatie voor zijn ontwerp had Jean-François van mij in de eerste plaats een inventaris nodig van de ecologische potenties van het gebied. Deze omvat gegevens over de aanwezige vegetatie, en ecologisch relevante informatie omtrent grondsoort, dikte van de bouwvoor en drainagetoestand. Op van deze informatie afgeleide geschiedskaarten heb ik dan de geschicht-

heid van het terrein voor bepaalde vegetatietypes trachten aan te duiden. Op grond van bestaande kennis en eigen ervaring inzake zachte sturing van levensgemeenschappen formuleerde ik tevens een aantal aanbevelingen voor de ontwerper en de toekomstige beheerder, met name over hoe een voedselarme uitgangssituatie te scheppen en te handhaven, het scheppen van geleidelijke overgangen, uitvoeringstechnieken voor grondwerk, de voor- en nadelen van inzaaien of spontaan laten opkomen, en concrete inrichtings- en beheersadviezen m.b.t. de geplande vegetatietypes, hun inrichting en beheer. Deze informatie gaf Jean-François als het ware de krijtlijnen aan waarbinnen hij zijn ontwerp zou moeten realiseren, wilde hij tenminste bepaalde ecologische doelstellingen kunnen waarmaken.

Uitgangssituatie

De actuele vegetatie van het terrein (akkers en sterk bemest, soortenarm

Ontwerp Natuurpark Kuurne, Jean-François Van den Abeele

weiland) bleek, op een slootkant na, nauwelijks interessant, maar de humusarme, lichte zandleembodem onder het grasland was relatief ongestoord en vormde daarom een geschikt uitgangspunt voor aanleg van schralere milieus d.m.v. natuurtechnische milieubouw.

De aanwezigheid van enige kwel op het meest noordwestelijk gelegen perceel schiep bovendien mogelijkheden voor open water en moeras. De bodemgeschiktheidskaarten vormden voor Jean-François de matrix waaruit het ontwerp gegroeid is. Hij heeft de meer actieve functies (ontmoetingsplein, speelheuvel, onkruidenakker, boomgaard) gegroepeerd in die zones die minder geschikt waren voor schralere begroeiingen. De zones met een natuurlijker karakter (bos, struweel, ruigte en graslanden) zijn in de hiervoor meer geschikte zuidelijke helft van het park gesitueerd. De grens tussen beide wordt min of meer gevormd door de centrale sloot, die plaatselijk tot een bredere waterpartij met langzaam glooiende oevers is uitgewerkt.

Compromis

Ten zuiden van de centrale sloot, op relatief ongestoorde, weinig bemeste bodem, werd plaatselijk 15 cm afgegraven. Op de voedselrijkere percelen werd plaatselijk tot 30 cm afgegraven. Een deel van deze teelaarde werd afgevoerd, een ander deel verwerkt in ophogingen in de meest gebruikintensieve delen van het park. De voedselarme ondergrond, die vrijkwam bij het uitgraven van moeraszones en een holle weg, werd gebruikt om zachte taluds op te werpen die het park intimiteit moeten geven. Op de eerst verworven percelen had de gemeente alvast een gemengd sortiment loofbomen geplant, want het stond vast dat er een vrij groot aandeel bos moest bij zijn. Dit had het voordeel dat er bij de aanleg op die plaatsen al een enigszins gesloten bosje aanwezig was, maar legde wel een hypothek op het ontwerp, omdat uitgerekend op die plaatsen de minst gestoorde bodems zaten, die best voor natuurinrichting in aanmerking kwamen. Uiteindelijk kwam een compromis uit de bus waarbij een deel van de nog voorziene beplantingen achterwege werden gelaten, of elders in het park zouden worden uitgevoerd.

De Groene Long van Kuurne, zomer 1998

Foto: Willy Leufgen

Ruimte voor dieren

Zelf ben ik er heel sterk van overtuigd dat een gevarieerde vegetatie een ideale invalshoek is voor een rijk dierenleven. Ik ben dan ook geneigd weinig expliciete aandacht te besteden aan zogenaamde diervriendelijke maatregelen en inrichtingen. De eigen ideeën van Jean-François hiervoor (o.a. een 'ijsvogelwand', en een vleermuisenkelder met betonnen rioleringselement) waren dan ook een heel boeiende en welkome aanvulling. Een leuk detail: het 'totem-dier' van Kuurne is een ezels (ze hebben er zelfs een Ezelsbier!). Het is dan ook de bedoeling om een deel van het terrein door een of meerdere ezels te laten begrazen.

Er was bij het ontwerpen van dit park dus echt wel sprake van een vruchtbare samenwerking, waarbij ik als ecooloog elementen heb aangedragen voor de vormgeving, terwijl Jean-François ook een inhoudelijke bijdrage leverde.

Het belang van een goed beheer

Bij het opdrachtgevend bestuur zelf leefden aanvankelijk nogal wat vragen. Verscheidene leden van de Adviesraad voor Milieu en Natuur vonden bijvoorbeeld dat er te veel verschillende biotopen in het ontwerp zaten. Wat zij zich wellicht onvoldoende realiseerden was dat de beoogde diversiteit in biotopen niet door een eenmalige aanleg kan gerealiseerd worden, maar moet ontstaan door een combinatie van variatie in bodem, reliëf en volgehouden aandachtig

beheer. Omdat een deel van de scepsis te wijten was aan een gebrek aan voorstellingsvermogen over hoe zo'n park er dan uiteindelijk zou moeten gaan uitzien, werd een bezoek georganiseerd aan de fraaie heemtuin Presikhaaf in Arnhem. Dit bleek zeer inspirerend te werken. Het betekent allerm minst dat alle vragen opgelost zijn. Het grove werk is achter de rug, het uiteindelijke succes hangt nu in heel grote mate van het beheer af. Ik was dan ook soms wat teleurgesteld toen ik bij voorbeeld bij occasionele bezoeken vaststelde dat een en ander niet helemaal ging zoals je zou willen. Dat er met klepelmaaiers gemaaid werd, bijvoorbeeld, en dat er maaisel bleef liggen. Dat er niet strenger de hand gehouden werd aan het toch door de gemeente zelf ingestelde verbod om in het park te fietsen. Dat wordt later allemaal moeilijker terug te schroeven, wanneer het verworven rechten geworden zijn. Wat ze nu nog nodig hebben in Kuurne is iemand met kennis van zaken die zich over dit park ontfermt, en voor wie het een erezaak is om er, samen met de inwoners van de gemeente, iets moois van te maken. De basis ligt er, nu kan het echte werk beginnen. □

Johan Heirman is als bioloog verbonden aan het Instituut voor Natuurbehoud in Brussel.

*Zijn adres:
Bijlokevest 87, 9000 Gent*
